

УДК 342.9.355

Роман Саунін,

канд. юрид. наук,
викладач кафедри тактичної підготовки військ
факультету № 2 підготовки фахівців для Національної гвардії України
Навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

У статті сформовано поняття адміністративно-правового статусу військових частин Національної гвардії України та розкрито його складові елементи. На думку автора, це регламентована нормами адміністративного права цілісна, структурована, загальна, універсальна категорія, що складається з об'єктивних, фактично наявних елементів, які визначають роль, місце та призначення військових частин Національної гвардії України в системі відповідних правовідносин, вказують на його відмінність від інших суб'єктів і порядок взаємовідносин між ними. Зазначено, що Положення «Про військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку Національної гвардії України» від 16.06.2014 № 567 розкриває адміністративно-правовий статус військових частин майже в повному обсязі. Відсутнім є елемент адміністративної відповідальності, яка має бути як теоретично, так і практично висвітлена.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, військові частини, значення, Національна гвардія України, місце.

Постановка проблеми. Національна гвардія України є військовим формуванням із правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначене для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [1]. Відповідно, для виконання покладених на неї суспільством та державою завдань вона має свою структуру, до якої безпосередньо належать військові частини.

Події, які відбулися в Україні, – Революції гідності, анексія АР Крим Російською Федерацією, проведення антитерористичної операції на сході країни, реформування суспільно-політичних відносин – вимагають суттєвих змін, насамперед, у воєнній організації держави, зокрема в Збройних Силах України, Національній гвардії України та інших військових формуваннях, створених відповідно до законів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемами адміністративно-правового статусу Національної гвардії України займалися вчені різних галузей науки, зокрема юридичних, військових, національної безпеки та ін., зокрема А. О. Буличев, Д. О. Горбач, А. М. Куліш, А. В. Солонар, П. А. Михайлішин, Д. О. Савочкіна та інші.

Але, незважаючи на значний внесок зазначених учених у вирішення цих та інших наукових проблем, вказані науковці не розкривали адміністративно-правовий статус військових частин Національної гвардії України, а досліджували більш широкі, спеціальні або суміжні актуальні питання.

Мета статті – на основі аналізу відповідних нормативно-правових актів, праць учених та інших джерел з'ясувати адміністративно-правовий статус військових частин Національної гвардії України.

Виклад основного матеріалу. Насамперед зазначимо, що військові частини Національної гвардії України призначені для забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян від злочинних та інших протиправних посягань, для охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки [2]. Тож актуальним

є питання визначення їх адміністративно-правового статусу.

Загалом, поняття «статус» є одним із фундаментальних у юридичній науці, оскільки дає можливість визначити місце суб'єкта права в системі суспільних відносин, його права й обов'язки стосовно інших суб'єктів [3, с. 28]. Зокрема, словник української мови тлумачить поняття «статус» як становище, стан; певний стан чого-небудь [4, с. 402]. Етимологічно воно походить із латини й означає правове становище осіб або організацій, установ тощо; становище індивіда або групи осіб щодо інших індивідів або груп у соціальній системі; встановлене нормами права положення його суб'єктів, сукупність їхніх прав і обов'язків [5, с. 565]. У свою чергу Н. Богданова вважає, що це теоретична конструкція, яка поєднує в собі нормативні характеристики, теоретичні уявлення і практику реалізації правових установ [6, с. 4].

Провівши відповідні дослідження, Б. Ринакевський зазначає, що, розглядаючи різні визначення поняття правового статусу, можна узагальнити, що правовий статус – це регламентоване нормами права існуюче становище суб'єкта в певній системі, яке залежить від структури, прав, завдань і відповідальності. При цьому правовий статус суб'єктів права складається з об'єктивних, фактично наявних елементів, виявивши та проаналізувавши які в цілому можна пізнати явище комплексно. Усвідомивши правовий статус як цілісну систему, серед структурних елементів якої можна виділити головні, можна з'ясувати характер її взаємозв'язків із середовищем функціонування. Застосовуючи системний метод дослідження, можна визначити поняття «правовий статус» як комплексне юридичне явище, що визначає статус (становище) суб'єкта у відповідній системі, відокремити його статистичні й допоміжні елементи [7, с. 18]. Відповідно, поняття «правовий статус» охоплює своїм змістом місце в системі державних органів конкретного суб'єкта, який безпосередньо здійснює регулюючий вплив у конкретній сфері суспільного життя на основі своєї компетенції [5].

Професор О. Музичук під правовим статусом суб'єкта адміністративно-правових відносин визначає систему закріплених у нормативно-правових актах ознак, які визначають його роль, місце та призначення в системі правовідносин, вказують на його відмінність від інших суб'єктів і порядок взаємовідносин між ними [8, с. 401]. Окрім цього, професор А. Куліш зазначає, що питання правового статусу державного органу в юридичній літературі донедавна зводилося, головним чином, до визначення його компетенції, встановленого законодавством кола прав та обов'язків, що не

розкриває повністю зміст поняття «правовий статус» [9]. Під правовим статусом державного органу, як правило, розуміють певну сукупність повноважень юридично-владного характеру, реалізація яких забезпечує виконання покладених на нього завдань. Але професор О. М. Бандурка застерігає, що таке визначення є досить вузьким, воно не охоплює значної частини питань організації і діяльності державних органів, які визначають їх правовий стан або статус (ці два поняття часто ототожуються, розглядаються як синоніми) [10].

Існує думка, що адміністративно-правовий статус – це більш конкретне поняття, яке охоплює своїм змістом певні складові елементи, за допомогою яких з'являється можливість дослідити місце певного суб'єкта в усій системі регулюючого впливу з боку держави на певні суспільні відносини [11].

Таким чином, виходячи з аналізу думок провідних учених, адміністративно-правовий статус військових частин Національної гвардії України – це регламентована нормами адміністративного права цілісна, структурована, загальна, універсальна категорія, що складається з об'єктивних, фактично наявних елементів, які визначають роль, місце та призначення військових частин Національної гвардії України в системі відповідних правовідносин, вказують на його відмінність від інших суб'єктів і порядок взаємовідносин між ними.

Залежно від сфери правового регулювання науковці по-різному визначають кількість елементів адміністративно-правового статусу. На думку Д. Цабрія, правовий статус державних органів характеризується: а) офіційною назвою органу; б) порядком та способом його утворення; в) територією діяльності; г) метою діяльності, завдань і функцій; д) обсягом і характером владних повноважень; е) порядком вирішення в органі підвладних питань; ж) відповідальністю; з) джерелами фінансування органу; и) наявністю або відсутністю прав юридичної особи; і) правом і обов'язком мати певну внутрішню структуру; ї) правом та обов'язком користуватися державними символами [12, с. 126-131]. Професор В. В. Галунько до складу адміністративно-правового статусу особи відносить такі елементи: 1) публічні суб'єктивні права та юридичні обов'язки; 2) правосуб'єктність особи; 3) адміністративна відповідальність; 4) у деяких випадках – дисциплінарна відповідальність посадових осіб публічної адміністрації [13, с. 90]. А ось Н. В. Ільєва до структури публічно-правового статусу нотаріату відносить такі елементи: 1) мету, завдання, функції, 2) компетенцію, 3) організацію діяльності, 4) юридичну відповідальність органів нотаріату [14, с. 155].

Відповідно, елементами, що характеризують адміністративно-правовий статус військових частин Національної гвардії України, є їхня адміністративна правосуб'єктність, а також завдання, функції та адміністративна відповідальність.

Зрозуміло, що військові частини Національної гвардії України, як суб'єкти адміністративного права, наділені адміністративною правосуб'єктністю – потенційною можливістю бути носієм певних суб'єктивних прав і обов'язків. Суб'єктивні права – це надана і гарантована державою шляхом закріплення в правових нормах міра можливої (дозволеної) поведінки. Суб'єктивні обов'язки – це покладена державою і закріплена в правових нормах міра належної поведінки якоїсь особи. При цьому їх реалізація забезпечена можливістю застосування державного примусу [15, с. 649].

Положення про військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку Національної гвардії України від 16.06.2014 № 567 визначає такі обов'язки військових частин, як: 1) забезпечувати захист та охорону життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань; 2) брати участь у забезпеченні громадської безпеки та охорони громадського порядку у тому числі під час проведення зборів, мітингів, вуличних походів, демонстрацій, інших масових заходів за участю посадових осіб України та іноземних держав, щодо яких здійснюється державна охорона на території України; 3) уживати заходів, спрямованих на запобігання, виявлення кримінальних (адміністративних) правопорушень; 4) уживати заходів щодо затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, осіб, які вчинили втечу з місць позбавлення волі, дезертирів; 5) надавати допомогу в ліквідації наслідків природних, техногенних, екологічних катастроф; 6) брати участь у міжнародному співробітництві, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки на підставі чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, у порядку і на умовах, визначених законами України; 7) підтримувати або відновлювати правопорядок у районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення; 8) розблоковувати або припиняти протиправні дії в разі захоплення

важливих об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування; 9) протидіяти масовим заворушенням, що супроводжуються насильством над громадянами; та інші [2].

У цьому ж Положенні передбачено, що військові частини мають право: 1) установлювати за погодженням з відповідними органами в установленому чинним законодавством України порядку пропускний режим під час забезпечення громадської безпеки та охорони громадського порядку, у тому числі під час проведення зборів, мітингів, вуличних походів, демонстрацій, інших масових заходів, у ході офіційних візитів та інших заходів за участю посадових осіб України та іноземних держав, щодо яких здійснюється державна охорона на території України; 2) залучати фахівців органів внутрішніх справ, органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками) до розгляду питань, що належать до їхньої компетенції; 3) одержувати від центральних та місцевих органів виконавчої влади, правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій інформацію з питань охорони громадського порядку [2].

Досить важливим є той факт, що під час виконання завдань з охорони громадського порядку на військовослужбовців військових частин поширюються права та обов'язки, передбачені Законом України «Про міліцію» [2].

Таким чином, законодавець чітко сформулював адміністративну правосуб'єктність військових частин Національної гвардії України.

Що стосується завдань та функцій військових частин Національної гвардії України, то слід наголосити, що основними завданнями військових частин є забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки. А основними функціями військових частин є участь у: забезпеченні громадської безпеки та охорони громадського порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян; припиненні масових заворушень, що супроводжуються насильством над громадянами; підтриманні або відновленні правопорядку в районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, засто-

сування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю та здоров'ю населення; відновленні конституційного правопорядку в разі здійснення спроб захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства; відновленні діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування; здійсненні заходів правового режиму воєнного та надзвичайного стану; заходах територіальної оборони [2].

Тож логічним є висновок, що Положення «Про військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку Національної гвардії України» від 16.06.2014 № 567 розкриває адміністративно-правовий статус військових частин майже в повному обсязі. Відсутнім є елемент адміністративної відповідальності, яка має бути як теоретично, так і практично висвітлена.

Усе вищенаведене дає можливість дійти висновку, що адміністративно-правовий статус військових частин Національної гвардії України – це регламентоване нормами адміністративного права цілісна, структурована, загальна, універсальна категорія, що складається з об'єктивних, фактично наявних елементів, які визначають роль, місце та призначення військових частин Національної гвардії України в системі відповідних право-відносин, вказують на його відмінність від інших суб'єктів і порядок взаємовідносин між ними. При чому Положення «Про військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку Національної гвардії України» від 16.06.2014 № 567 розкриває адміністративно-правовий статус військових частин майже в повному обсязі. Відсутнім є елемент адміністративної відповідальності, яка має бути як теоретично, так і практично висвітлена.

Список використаних джерел:

1. Національна гвардія України. Ukrainian Military Pages. 2016. URL: <http://www.ukrmilitary.com/p/national-guard-of-ukraine.html>.
2. Про затвердження Положення про військові частини оперативного призначення Національної

гвардії України : Положення від 16.06.2014. № 566. / Законодавство України // ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0730-14>

3. Глущенко С. В. К вопросу о конституционно-правовом статусе государственного органа / С. В. Глущенко. – Адвокат. – 2012. – № 12(135). – С. 28–33.

4. Словник української мови : в 11-ти т. / за ред. І. К. Білодіда; АН УРСР, Інститут мовознавства. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – Т. 11. – С. 671.

5. Мельничук О. С. Словник іншомовних слів / О. С. Мельничук. – К.: Наук. думка, 1974. – 572 с.

6. Богданова Н. А. Категория статуса в конституционном праве / Н. А. Богданова // Вестник Московского ун-та. – 1998. – № 3. – С. 3–20. – (Серия 11: Право).

7. Ринажевський Б. М. Компетенція та повноваження військової служби правопорядку (служби правопорядку) у Збройних Силах України / Б. М. Ринажевський // Право і Безпека. – 2010. – № 1. – С. 15–21.

8. Музичук О. М. Уточнення сутності категорії «правовий статус» суб'єкта адміністративно-правових відносин та його елементного складу / О. М. Музичук // Форум права. – 2008. – № 1. – С. 316–321.

9. Куліш А. М. Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної системи України : монографія : в 2-х ч. / А. М. Куліш. – Суми: Вид. Сум. держ. ун-ту, 2007. – Ч. 1. – 220 с.

10. Бандурка О. О. Управління державною податковою службою в Україні : монографія / О. О. Бандурка. – Х.: Вид. НУВС, 2005. – 326 с.

11. Діденко С. В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації які здійснюють адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні / С. В. Діденко. – Прикарпатський юридичний вісник. – 2015. – № 3. – С. 75–80.

12. Цабрия Д. Д. Статус органа управления / Д. Д. Цабрия // Советское государство и право. – 1978. – № 2. – С. 126–131.

13. Галунько В. В. Адміністративне право України : підручник : у 2-х т. / Галунько В. В., Олефір В. І., Гридасов Ю. В. – Херсон: ХМД, 2013. – Т. 1: Загальне адміністративне право. Академічний курс. – 396 с.

14. Ільєва Н. В. Щодо визначення правового статусу нотаріату в Україні / Н. В. Ільєва // Форум права. – 2010. – № 3. – С. 152–156.

15. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник / В. Б. Авер'янов. – Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. – Т. 1. – 592 с.

В статтє сформировано понятіє адміністративно-правового статусу воєнних частей Національної гвардії України і раскрыты его составляющие элементы. По мнению автора, это регламентированная нормами адміністративного права целостная, структурированная, общая, универсальная категория, состоящая из объективных, фактически существующих элементов, которые определяют роль, место и назначение воєнних частей Національної гвардії України в системі соответствующих правоотношений, указывают на его отличие от других субъектов и порядок взаимоотношений между ними. Указано, что Положение «О воєнских частях и подразделениях по охране общественного порядка Національної гвардії України» от 16.06.2014 № 567 раскрывает адміністративно-правовой статус воєнних частей почти в полном объеме. Отсутствующим является элемент адміністративной ответственности, которая должна быть как теоретически, так и практически освещена.

Ключевые слова: адміністративно-правовой статус, воєнные части, значение, Національная гвардия Украины, место.

This article for med the concept of administrative and legal status of militaryunits of the National Guard of Ukraine and disclose ditscomponents. According to the author, it is structured, broad, universal category, consisting of objective actually existing elements that define the role, place and purpose of military units of the National Guard of Ukraine in the relevant legal, indicate its difference her subject sand the relation ship between them. It is noted that provisions «On the military unit sand divisions of public order National Guard of Ukraine» dated 16.06.2014 number 567 discloses administrative and legal status of military units is almost full.

Key words: administrative and legal status, location, meaning, military units, National Guard of Ukraine.

